

történelmi Levéltárban őrzött dokumentumokkal kiegészítve, könyv alakban vehet kézbe az olvasó.

Ez a könyv olvasandó könyv, egy olyan korban, amikor a Don-kanyar története végleg elcsendesedni látszik, hogy a feledést követő tisztázó vitát az emlékezés válthassa fel. S nemcsak azokra kell emlékeznünk, akik megjárták a világháború poklát, hanem azokra is, akik a nehéz időkben emlékeztek és emlékeztettek az előtti járók pokoljárására.

SZENTPÁLY-JUHÁSZ MIKLÓS

(Szerkesztette Tál Gizella és Raffini István, Új Horizont Kiadó, 2005, 384 oldal, ármejelölés nélkül)

ANONYMA:

Egy nő Berlinben Naplójegyzetek 1945. április 20-tól június 22-ig

Hősnőnk... – kezdhethetnénk a mondatot, ha nem az derülne ki többek között ebből a lebilincselő naplóregényből, hogy nők bizony voltak szép számmal a II. világháború végét nyögő Berlinben, de hősök amúgy kevesen. Pontosabban, ha voltak, azok is legtöbbször nők, éppen ezért alaposan át kell értelmeznünk a hős fogalmát. Mert a berlini végnapok nem csupán a győzhetetlen német haderő vereségét és egy

hagyományos, torz rendszer bukását jelentették, hanem megbukott, csúfosan elhasalt a „világtörténelem színpadán” addig büszkén páváskodó férfi eszménye is. Helyettük sokszor a nők, lányok és anyák kényszerültek fenntartani az élet élhetőségébe vetett hitet, nem utolsósorban pedig egyáltalán életben tartani a lebombázott város romjai között tengődő furcsa ház- és pincközösségeket. A könyv szerzője naplót vezetett ezekben a zord időkben, melyek nemrég jelent meg németül, és most magyarul is olvasható.

Névtelenségbe burkolózó írónőnk, akiről csak annyit tudni, hogy fiatal értelmiségiként élte át a háború éveit, éppen ezért nem az őt és társait rendszeresen megbecstelenítő oroszok vagy a honfitársait ebbe a helyzetbe juttató német politika elleni tézi leggúnyosabb szavait (bár a könyv minden egyes lapját megüli a maró gúny és a finom ironia gyilkos párja). Leginkább lenézően az aszszonyaik áldozathozatalába könnyedén beletörődő, magukat elhagyó német férfiakról szól. Eddig sem volt titok, hogy a női test vált ezekben a rémes időkben az egyik legfőbb cseereértékké. Anonyma is hamar, ijestően hamar ráébred, hogy nem az a kérdés, elkerülhető-e a megbecstelenítés, hanem az, hogy kinek érdemes kiszolgáltatnia magát. Egy visszajáró orosz tiszt például védelmet jelent; falkavezér, aki a gyengédségért cserébe elhessegeti a mindig ott ólálkodó,

felhevült katonatársakat, és még életmet is hoz időnként. Sőt olyan is akad, aki még kulturálisan is partnernek bizonyul. Persze a kiszolgáltatottság szorítása ettől még csak épp-hogy enyhül valamelyest, bár ott és akkor minden, ami időleges biztonságot, két szelet kenyérral vagy egy nyugodt éjszakával többet hozhat: maga a túlélési esély.

Megdöbbentő egyébként, hogy ennyire háttérbe szorulnak, sokszor nevetséges statisztaszerepbe kényszerülnek a könyv lapjain a német férfiak. Gyanakodhatnánk persze akár a kiszolgáltatott, húsdarabbá alacsonyított nő irodalmilag kiélt keserű bosszújára is, de inkább élni lehet a gyanúperrel, hogy itt bizony egy maskulin pózokba merevedett birodalom hirtelen bekövetkező töpörödésének a krónikáját is olvassuk. Mindenesetre a női nézőpont kínálta új szemszögből mégiscsak egy újfajta történeti rálátás adódik. Epikus elnagyoltság, a jó–rossz erőltetett párharca helyett itt ténylegesen érvényesül a történeti alulnézet és kibontakozhat a hétköznapok története. Apró, de igencsak lényeges részletekkel, érzékletes leírásokkal. A tényekre fogékony olvasó sem csalatkozik, megismerhetjük

részleteiben is Berlin akkori életét. Kiderül, hogy mindaz, ami békeidőben gyakran a legbanálisabb szeleteit jelenti az életnek (enni, inni, mosdani, lenni...), itt betölti a teljes horizontot („Úgy tűnik, a töltelékárú és a tőkehússzállítás folyton elakad. Ez pedig jobban dühíti a nőket jelen pillanatban, mint az egész háború. Ez az erősségünk. Mi nők mindig a következő pillanat gondjával vagyunk elfoglalva”).

Anonyma kiváló tollú szerző, aki képes visszaadni a hol elviselhetetlenül tragikus, hol az abszurditásig végletes és komikus hétköznapi jelenetek hangulatát. Iróniája, kegyetlenül pontos megfigyelései és megjegyzései a székhez szögeznek az olvasót. Sikerül távolságtartással szemlélnie e sűrű napokat. Képes az emberi túlélés ezernyi megnyilvánulását is feszesen, lélektanilag kíméletlenül pontosan visszaadni. Hangjában nyoma sincs önsajnálatnak, nem cseng benne hamis pátosz, amitől írása egyszerűen hiteles dokumentum és mélyen mély, erős irodalom.

P. SZATHMÁRY ISTVÁN

(Fordította Nádori Lúdia, Magvető Kiadó, Budapest, 2005, 314 oldal, 2690 Ft)

